

**«ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΗΓΗΣΕΙΣ ΣΤΑ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΑ
ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ»
† ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΡΟΔΟΥ κ.κ.. ΚΥΡΙΛΛΟΥ**

**ΕΚΠΡΟΣΩΠΟΥ ΤΗΣ Α.Θ.ΠΑΝΑΓΙΟΤΗΤΟΣ ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ
Κ.Κ. ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΥ**

και

**ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ
ΤΩΝ Ι ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΝ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ**

Ευχαριστώ κατ' αρχάς τον Σεβασμιώτατο Μητροπολίτη Δωδώνης κ. Χρυσόστομο, Πρόεδρο της Διοικούσης Επιτροπής του Συνοδικού Γραφείου Προσκυνηματικών Περιηγήσεων (Θρησκευτικού Τουρισμού) της Εκκλησίας της Ελλάδος τα μέλη και τον Πανοσιολογιώτατο Γραμματέα αυτού, καθώς και τα Μέλη της Οργανωτικής Επιτροπής για την πρόσκληση συμμετοχής των Ι. Μητροπόλεων της Δωδεκανήσου στο Γ Πανελλήνιο Συνέδριο Προσκυνηματικών Περιηγήσεων-Θρησκευτικού Τουρισμού και την ανάθεση εισηγήσεως στην ελαχιστότητα μου.

Ευχαριστίες επίσης και στον οικοδεσπότη Σεβασμιώτατο Μητροπολίτη Ηλείας κ. Γερμανό για την αβραμαία φιλοξενία.

Το θέμα μου τιτλοφορείται: **"ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΗΓΗΣΕΙΣ ΣΤΑ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΑ, ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ"**. Δυσκολεύτηκα αρκετά για να υποτάξω στα χρονικά πλαίσια μιας εισηγήσεως σκέψεις, προβληματισμούς, δράσεις αρκετών ετών, από τότε που μου ανετέθη η Προεδρία της Επιτροπής Θρησκευτικού Τουρισμού των Μητροπόλεων μας στην Δωδεκάνησο από την Αγία και Ιερά Σύνοδο του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Εκ των πραγμάτων λοιπόν θα είμαι επιγραμματικός και παρακαλώ να με συγχωρέσετε γι' αυτό.

Η ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΣ: περιλαμβάνει 27 νησιά και 97 νησίδες από τα οποία κατοικούνται σύμφωνα με την απογραφή του 2011, τα 21.

Υπάρχουν τεράστιες διαφορές στην πληθυσμιακή κατανομή και συνακόλουθα στην τουριστική ανάπτυξη, η λεγόμενη «Ενδοδωδεκανησιακή Ανισότητα».

Από τα νησιά της Δωδεκανήσου, η Ρόδος και η Κως έχουν τη μεγαλύτερη τουριστική ανάπτυξη. Η Ρόδος αποτελεί ιστορικά την πρώτη περιοχή που φιλοξένησε τον λεγόμενο οργανωμένο τουρισμό και είναι σταθερά ένας από τους μεγαλύτερους τουριστικούς προορισμούς στην Ελλάδα.

Το σύνολο των νησιών βιώνουν, σε διαφορετικό βαθμό, σημαντικά προβλήματα που συμπεκνώνονται στον όρο «νησιωτικότητα». Αφορούν κυρίως τους τομείς των μεταφορών, των επικοινωνιών, της υγείας, της ενέργειας, των υπηρεσιών και της εκπαίδευσης που επηρεάζουν άμεσα την οικονομική και τουριστική ανάπτυξη καθώς και το βιοτικό επίπεδο των κατοίκων.

Είναι λοιπόν έως ένα βαθμό δικαιολογημένη η συναισθηματική υπερβολή των κατοίκων και ρητή η αναγκαιότητα διατήρησης της θρησκευτικής, της ιστορικής και της πολιτιστικής μνήμης των κοινωνιών των νησιών που συρρικνώνεται και χάνεται.

Υπάρχουν περιπτώσεις νησιών όπου η τουριστική ανάπτυξη είναι υποτυπώδης ή μηδενική και ο μόνος δυνητικά πυλώνας ανάπτυξης, εκτός από τις παραλίες, είναι ο λαϊκός και θρησκευτικός πολιτισμός, ο οποίος είναι κατά γενική ομολογία υπερπλούσιος σε όλα τα νησιά, άσχετα από την έκταση και τον πληθυσμό τους.

Στις μέρες μας ο τουρισμός, εκτός του ότι είναι ο ισχυρότερος πυλώνας της ελληνικής οικονομίας, είναι και ένα πεδίο έρευνας και μελέτης τόσο από τις οικονομικές όσο και από τις κοινωνικές επιστήμες.

Σημαντικά τα οφέλη, καταδεικνύουν οι σχετικές δημοσιεύσεις και έρευνες, αλλά σημαντικά και τα προβλήματα, ιδιαίτερα από τον λεγόμενο μαζικό τουρισμό, με άμεσο αρνητικό αντίκτυπο στις κοινωνικές σχέσεις και στο περιβάλλον.

Μοναδική ίσως λύση ο εναλλακτικός θεματικός τουρισμός, του οποίου μια από τις αρχαιότερες μορφές είναι ο Προσκυνηματικός Θρησκευτικός τουρισμός.

Η μορφή αυτή του τουρισμού βρίσκεται στο εφηβικό της στάδιο στον ελληνικό χώρο, όπως και σε όλες τις χώρες που είχαν το πλεονέκτημα της ηλιοφάνειας και των παραλιών και είχαν υιοθετήσει το μοντέλο του «εύκολου» μαζικού τουρισμού.

Στις χώρες όμως που δεν έχουν αυτό το πλεονέκτημα ο εναλλακτικός τουρισμός μετράει αρκετές δεκαετίες και υπάρχει ένα αρκετά ώριμο κοινό, που είναι ουσιαστικά και το μεγαλύτερο μέρος των μη ορθόδοξων επισκεπτών των προσκυνημάτων και των χριστιανικών μνημείων μας.

Η επισήμανση αυτή γίνεται διότι με την αναφορά στον θρησκευτικό τουρισμό ή στις θρησκευτικές περιηγήσεις έρχεται στο μυαλό μας πάντα η έννοια της προσκυνηματικής επίσκεψης. Πράγμα φυσιολογικό αφού ως ορθόδοξοι χριστιανοί συνηθίζουμε τη μετάβαση μας σε ένα προσκύνημα, αφενός για να αποδώσουμε τιμή και αφετέρου να λάβουμε χάρη, ευλογία και μια πολυπόθητη ανάπαυση και πνευματική ανάταση που τόσο έχει ανάγκη ο σύγχρονος άνθρωπος και ιδιαίτερα όσοι ζουν μέσα στο ασφυκτικό αστικό περιβάλλον.

Η πραγματικότητα, η οποία καταδεικνύεται από τις έρευνες, μας πληροφορεί ότι στη χώρα μας αλλά ιδιαίτερα στις χριστιανικές ευρωπαϊκές χώρες, τα κίνητρα προσέλευσης των ξένων επισκεπτών, πλην των ορθόδοξων, στα θρησκευτικά μνημεία είναι περισσότερο καλλιτεχνικού και πολιτιστικού και λιγότερο θρησκευτικού χαρακτήρα.

Επίσης στην χώρα μας, που τα πλείστα των μοναστηριών και των εξωκκλησιών μας βρίσκονται σε χώρους ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, είναι πολύ συχνές οι «παραπληρωματικές» επισκέψεις από ανθρώπους οι οποίοι ανήκουν στις κατηγορίες του φυσιολατρικού, αθλητικού, περιπατητικού τουρισμού ακόμα και του τουρισμού τύπου περιήγησης, σαφάρι, περιπέτειας κλπ.

Δεν λείπουν βέβαια και οι επισκέπτες που το κίνητρό τους για επίσκεψη σε συγκεκριμένα χριστιανικά μνημεία είναι, δυστυχώς ή ευτυχώς, ότι αυτά βρίσκονται μέσα στη λίστα με τα 10 προτεινόμενα πράγματα που πρέπει να κάνει κανείς στην επίσκεψη του σε κάποιο από τα νησιά μας, σύμφωνα με τους μοντέρνους ψηφιακούς τουριστικούς οδηγούς στους οποίους η θρησκευτικότητα απλά δεν υπάρχει.

Αντιλαμβανόμαστε λοιπόν ότι ένα σημαντικό μέρος, αν όχι ο μεγαλύτερος όγκος, των επισκεπτών στα θρησκευτικά μνημεία, ιδιαίτερα των πιο αναπτυγμένων τουριστικά νησιών μας, δεν ανήκει στην κατηγορία των προσκυνητών, αλλά σε αυτή των επισκεπτών ειδικών ενδιαφερόντων. Το κοινό αυτό συνήθως έχει καλύτερη μόρφωση, έχει συνηθίσει τις παροχές και τις υπηρεσίες τις σχετικές με τον θεματικό τουρισμό, αλλά παράλληλα, είναι πιο δύσκολο κοινό, τρέφει μεγαλύτερες προσδοκίες και είναι δυνητικά ένας σημαντικός παράγοντας «διαφήμισης ή απαξίωσης» των προσπαθειών μας. Μάλιστα είναι ένας εξαιρετικά σημαντικός παράγοντας διάχυσης πληροφοριών, εικόνων, εμπειριών που αποκόμισε από την επίσκεψη και λειτουργεί πολύ πιο ουσιαστικά από την οποιαδήποτε άλλη μορφή μαζικής πληροφόρησης ή διαφήμισης, αφού διαδίδει τις πληροφορίες σε ένα κοινό που είναι ακριβώς αυτό που συνήθως επισκέπτεται τα μνημεία μας για μη λατρευτικούς λόγους.

Υπάρχουν περιπτώσεις μνημείων, όπως η εκκλησία της Κοιμήσεως της Θεοτόκου στη Λίνδο και το εκκλησιαστικό της Μουσείο, τα οποία υποδέχονται μερικές χιλιάδες επισκεπτών στις ημέρες αιχμής και ούτε το 5% αυτών δεν είναι αυτό που θα λέγαμε προσκυνητές.

Τα πιο πάνω αποτελούν σημαντικές διαπιστώσεις, αλλά και σημαντικές προκλήσεις, τόσο για την πολιτεία όσο και για τις τοπικές εκκλησίες, αλλά και για την ιδιωτική οικονομία και τις τοπικές κοινωνίες.

Οι στατιστικές αποτυπώνουν μια συνεχή άνοδο του θεματικού τουρισμού «εμπειρίας» στη χώρα μας, με αυτήν του θρησκευτικού τουρισμού να είναι στην κορυφή.

Την τελευταία δεκαετία έχουν γίνει αρκετές προσπάθειες από τους πολιτειακούς και εκκλησιαστικούς φορείς όπου, άλλοτε με μεγαλύτερη ή μικρότερη επιτυχία, έχουν υλοποιηθεί δράσεις που αφορούν στην αναστήλωση εκκλησιαστικών μνημείων, τη δημιουργία ή τον εκσυγχρονισμό εκκλησιαστικών μουσείων, την καταγραφή κειμηλίων και μνημείων, την έκδοση τουριστικών οδηγιών εκκλησιαστικού περιεχομένου, τη χάραξη πολιτιστικών διαδρομών και τη σήμανση των μνημείων.

Επιπροσθέτως, έρευνες από πανεπιστημιακά ιδρύματα για λογαριασμό του ελληνικού κράτους έχουν πραγματοποιηθεί, πτυχιακές και διπλωματικές εργασίες έχουν εκπονηθεί, συνέδρια έχουν διεξαχθεί και διεξάγονται, πονήματα έχουν εκδοθεί, γνώμες ποικίλες έχουν εκφρασθεί.

Η σημαντικότητα του θέματος τονίζεται άλλωστε από την ενεργοποίηση το 2016 της κοινής Επιτροπής Θρησκευτικού-Προσκυνηματικού Τουρισμού του Υπουργείου Τουρισμού και των Ιερών Μητροπόλεων Δωδεκανήσου και της Πατριαρχικής Εξαρχίας Πάτμου . Επίσης φαίνεται και από τη συνεδρίαση της ειδικής μόνιμης επιτροπής περιφερειών της Βουλής των Ελλήνων τον Απρίλιο του 2017, όπου έγινε ενημέρωση για τις δυνατότητες και τις προοπτικές ανάπτυξης του Θρησκευτικού τουρισμού στις Ελληνικές Περιφέρειες.

Όλες οι ενέργειες αξιέπαινες και προς τη σωστή κατεύθυνση. Όλες οι τελικές προσπάθειες, επιτυχημένες ή μη, είναι παραδείγματα προς αξιολόγηση, μελέτη και αξιοποίηση στην εφαρμογή του σήμερα και τον σχεδιασμό του αύριο.

Έχοντας λοιπόν πίσω μας σχεδόν μία δεκαετία ουσιαστικής προσπάθειας για την ανάπτυξη του Θρησκευτικού Προσκυνηματικού τουρισμού τόσο ως χώρα, ως Μητροπόλεις της Δωδεκάνησου αλλά και ως Μητρόπολη Ρόδου μπορούμε πλέον με μία σχετική ρεαλιστική εμπειρική θεώρηση να παρουσιάσουμε τον κόπο και τα αποτελέσματα των προσπαθειών μας και να διατυπώσουμε τους προβληματισμούς και τις προοπτικές που παρουσιάζει ο θρησκευτικός περιηγητικός τουρισμός στα Δωδεκάνησα.

Το 2016 ενεργοποιήθηκε για πρώτη φορά η απόφαση του 2013 για την σύσταση της κοινής Επιτροπής Θρησκευτικού - Προσκυνηματικού Τουρισμού του Υπουργείου Τουρισμού και των Ιερών Μητροπόλεων Δωδεκανήσου και της Πατριαρχικής Εξαρχίας Πάτμου. Έκτοτε η συνεργασία των Ιερών Μητροπόλεων με το Υπουργείο Τουρισμού είναι αρκετά στενή και η γνώμη ημών των κατεχόντων αυτό το κοινόκτητο αγαθό, που επιστημονικά ονομάζεται πολιτιστικό θρησκευτικό απόθεμα, πηγαίνει κατευθείαν στους χώρους λήψεως αποφάσεων.

Στη Δωδεκάνησο προς το παρόν τρεις είναι οι σημαντικοί πυλώνες ανάπτυξης του Θρησκευτικού Προσκυνηματικού τουρισμού. Η Ρόδος και η Κώς, λόγω των υποδομών που διαθέτουν για την εξυπηρέτηση των προσκυνητών, και η Πάτμος που λόγω του σπηλαιού της Αποκαλύψεως αποτελεί έναν παγκόσμιο πόλο έλξης προσκυνητών από όλες τις χριστιανικές εκκλησίες. Δεν πρέπει βέβαια να ξεχάσουμε και τη Μονή του Πανορμίτη στη Σύμη η οποία όμως έχει την ιδιαιτερότητα ότι δέχεται πολυάριθμους επισκέπτες οι οποίοι έρχονται και φεύγουν αυθημερόν διότι δεν υπάρχουν οι υποδομές φιλοξενίας.

Από πλευράς πολιτείας στη Δωδεκάνησο οι δράσεις έχουν επικεντρωθεί σε δύο τομείς, στις εκδόσεις και στις αναστηλωτικές προσπάθειες. Θα λέγαμε ότι και οι δύο είναι αρκετά υποτονικές, αν εξαιρέσει κανείς τις αναστηλωτικές δράσεις στα τζαμιά.

Συνήθως οι εκδόσεις αφορούν τουριστικούς οδηγούς που έχουν σχέση με τον πολιτισμό και εντός αυτών υπάρχουν άλλοτε εκτενείς και άλλοτε λακωνικές αναφορές στα μνημεία, τα προσκυνήματα, τα λαϊκά θρησκευτικά δρώμενα και τα πανηγύρια .

Εξαίρεση αποτελεί η έκδοση του Οργανισμού Προώθησης Ροδιακού Τουρισμού με τίτλο «Προσκυνηματικός Τουρισμός - Ρόδος» και ένα φυλλάδιο, με μορφή δισέλιδου, που εξέδωσε ο Δήμος Ρόδου και αφορά μόνο τα σημαντικά θρησκευτικά μνημεία της Ρόδου.

Αξιόλογη επίσης είναι δραστηριότητα της Αναπτυξιακής Δωδεκανήσου μέσα από τις εκδόσεις του προγράμματος «Νήσων περίπλους». Οι εκδόσεις αυτές είναι συνήθως δίγλωσσες.

Άλλη αξιόλογη περίπτωση είναι και οι εκδόσεις που γίνονται από συλλόγους, ενορίες ή Ιερές Μονές και αφορούν συνήθως συγκεκριμένα μνημεία. Πολλές από αυτές είναι σημαντικά επιστημονικά πονήματα, συνήθως όμως μόνο στα ελληνικά και σίγουρα όχι τουριστικού περιεχομένου.

Αντίστοιχη αντιμετώπιση υπάρχει και στους τομείς της συντήρησης και τεκμηρίωσης των κειμηλίων, της αναστήλωσης των μνημείων και στη δημιουργία ή ανακαίνιση εκκλησιαστικών μουσείων. Η συμμετοχή της πολιτείας είναι εξαιρετικά μικρή και έως να ευοδωθούν οι προσπάθειες περνάει ένα μεγάλο χρονικό διάστημα που απαιτεί μελέτες, εγκρίσεις κλπ. Σε αυτή την προσπάθεια αρωγοί είναι το ΥΠΠΟΑ και η ΠΝΑΙ.

Αξιόλογες είναι και οι προσπάθειες των ενοριών, των Ιερών Μονών και των πολιτιστικών συλλόγων όμως σε αρκετές περιπτώσεις οι προσπάθειες δεν ακολουθούν επιστημονικούς κανόνες και τα αποτελέσματα δεν είναι τα ενδεδειγμένα, αλλοιώνοντας τον χαρακτήρα των μνημείων.

Οι Ιερές Μητροπόλεις της Δωδεκανήσου αναλογιζόμενες από τη μία πλευρά τον μοναδικό θρησκευτικό λαϊκό πολιτισμό των επαρχιών μας και τον σημαντικό θρησκευτικό, αρχιτεκτονικό και καλλιτεχνικό πλούτο τους -τον οποίο καλούμαστε στους χαλεπούς οικονομικά καιρούς να διαχειριστούμε

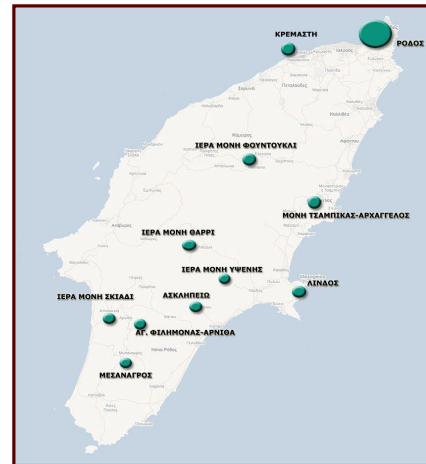
με τη συνδρομή ή όχι της πολιτείας- και από την άλλη τις ευκαιρίες που παρουσιάζει η ανάπτυξη του θρησκευτικού τουρισμού, διαπιστώσαμε ότι ο αυτός ο δυναμικά σημαντικός πυλώνας ανάπτυξης των επαρχιών μας είναι κάτι που δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί ευκαιριακά με μεθόδους και πρακτικές παρωχημένες. Επίσης, οι όποιες πληροφορίες πρέπει να αντικατοπτρίζουν την ιστορική πραγματικότητα και να εστιάζουν, εκτός από τη καλλιτεχνική αξία, στον χριστιανικό πολιτισμό που τα δημιούργησε και στον θρησκευτικό τους χαρακτήρα.

Προχωρήσαμε λοιπόν με σταθερά βήματα και με τις όποιες οικονομικές δυνατότητες έχουμε πια, σε βασικές ενέργειες, όπως στην έκδοση μικρών οδηγών για τα σημαντικά μνημεία και τα προσκυνήματα μας καθώς και χάρτες πάνω στους οποίους αποτυπώνονται ο τρόπος και η διαδρομή πρόσβασης.

Παράλληλα προχωρήσαμε και στη δημιουργία ή τον εκσυγχρονισμό των εκκλησιαστικών μουσείων μας, ανάλογα φυσικά με τις δυνατότητες της κάθε Μητρόπολης, και συμμετείχαμε στη διαμόρφωση της διαδρομής στα Βήματα του Αποστόλου Παύλου.

Όλες αυτές οι εργασίες έγιναν από ίδιους πόρους και από χρηματοδοτήσεις της ΠΝΑΙ, των Δήμων και αναπτυξιακών προγραμμάτων.

Ως Μητρόπολη Ρόδου αντιληφθήκαμε την πολυπλοκότητα όλων αυτών των θεμάτων και προχωρήσαμε το 2008 στην ίδρυση του Επικοινωνιακού και Μορφωτικού Ιδρύματος που, εκτός των άλλων, έχει ως σκοπό την με κάθε σύγχρονο μέσο καταγραφή και προβολή των μνημείων και των θησαυρών της Ορθόδοξης Παραδόσεως του νησιού.



Το Μορφωτικό Ίδρυμα έχει ένα πολύ σύγχρονο καταστατικό το οποίο μας επιτρέπει τις συνεργασίες και τη διεκδίκηση πόρων από φορείς και αναπτυξιακά προγράμματα.

Από τις πρώτες συνεργασίες μας οδηγηθήκαμε στο συμπέρασμα ότι έπρεπε να δημιουργηθεί ένας συλλογικός φορέας διαχείρισης. Για το σκοπό αυτό το 2011 σχεδιάστηκε από επαγγελματίες του χώρου και έχει αρχίσει να υλοποιείται τμηματικά, το Δίκτυο Χριστιανικών Μουσείων & Επισκέψιμων Μνημείων Ρόδου που αναπτύσσεται συμπεριλαμβάνοντας μουσεία και μνημεία που βρίσκονται στα παράλια, αλλά κυρίως στην ενδοχώρα της νήσου. Το Δίκτυο αφορά στη διαχείριση και τη χάραξη στρατηγικής για τη διατήρηση, προβολή και ανάπτυξη του πολιτισμικού αποθέματος που ανήκει στην εκκλησία εντός των διοικητικών ορίων της Ιεράς Μητροπόλεως Ρόδου. Στόχος μας είναι η μετατροπή της περιοχής σε έναν μεγάλο πολυθεματικό χώρο ενδιαφέροντος, με ποικίλα προσφερόμενα τουριστικά και εκπαιδευτικά προϊόντα ήπιας μορφής, που θα βοηθήσει στην ανάπτυξη του θεματικού και ιδιαίτερα του θρησκευτικού τουρισμού και στην αειφορία της τοπικής οικονομίας.

Το Δίκτυο σχηματίζεται από κεντρικούς περιφερειακούς κόμβους και τοπικά δίκτυα. Η επιλογή των κεντρικών περιφερειακών κόμβων και η σύνθεση των τοπικών δικτύων έγινε βάσει κριτηρίων που αφορούν τους στόχους και τη θεματολογία του Δικτύου, ζητήματα προσβασιμότητας και εξυπηρέτησης επισκεπτών, τη δυνατότητα αύξησης της επισκεψιμότητάς τους χωρίς να δημιουργηθούν προβλήματα στα μνημεία, κ.ά.

Το θέμα που παρουσιάζεται στο Δίκτυο είναι: «Η ιστορία της Ροδιακής Εκκλησίας και ο πολιτισμός που αναπτύχθηκε στο νησί γύρω από την ορθόδοξη λατρεία».

Σε κάθε κόμβο του Δικτύου εξιστορείται μια ολοκληρωμένη, αυτοτελής ιστορία-έκθεση η οποία αποτελεί ενότητα ή υποενότητα του κεντρικού θέματος, καθώς το μουσειολογικό σενάριο εκτυλίσσεται εξελικτικά σε όλους τους κόμβους του Δικτύου.

Κάθε κόμβος περιλαμβάνει μία ενότητα αφιερωμένη στο τοπικό του δίκτυο, δηλαδή στα μνημεία και τους πολιτισμικούς πόρους της περιοχής του, και μία δεύτερη ενότητα αφιερωμένη στο κεντρικό θέμα, ώστε να μπορεί να καθίσταται εισαγωγικός και πληροφοριακός σταθμός για τον επισκέπτη που έρχεται σε πρώτη επαφή με το Δίκτυο Χριστιανικών Μουσείων & Επισκέψιμων Μνημείων Ρόδου.

Ενδεικτικά στο μουσείο της Λίνδου παρουσιάζεται «Η Θεία Λατρεία και οι Καραβοκύρηδες της Λίνδου», στο μουσείο της Ιεράς Μονής Θάρρι « Η Αγιογραφία ως μια Μυσταγωγούσα Τέχνη», ενώ στο μουσείο της Ιεράς Μονής Σκιαδίου «Η συμμετοχή του φυσικού κόσμου στη Θεία Λατρεία».

Γύρω από κάθε μουσείο αναπτύσσεται το τοπικό του δίκτυο που μπορεί να περιλαμβάνει:

Μνημεία,

Συλλογές,

Περιοδικές εκθέσεις,

Πανηγύρια,

Εκδηλώσεις,

Συνέδρια,

Σεμινάρια,

και μία πολιτιστική διαδρομή που φέρει τον τίτλο «Περίπατος στο Χώρο & το Χρόνο» που αφορά κοντινά εκκλησιαστικά μνημεία όπου η επίσκεψη μπορεί να γίνει περπατώντας ή με τη χρήση κάποιου οχήματος.

Σημαντικό και από ποιμαντικής απόψεως είναι ότι το θέμα των εκθέσεων κινείται γύρω από την ερμηνεία και τους συμβολισμούς της χρήσης των κειμηλίων, η οποία παρέχεται με ποικίλα μέσα και με απλό και εύληπτο τρόπο, απευθυνόμενη κυρίως στα παιδιά και στους μη γνώστες και μετέχοντες στη λατρευτική ζωή της εκκλησίας μας. Επίσης με τη μέθοδο παρουσίασης που ονομάζουμε «ιστορίες πίσω από τα αντικείμενα» εξιστορούμε έθιμα, θρύλους ή λαϊκές θρησκευτικές πρακτικές που σχετίζονται με τα αντικείμενα και τα ζωντανεύουν με μία ιδιαίτερη παιδαγωγική μέθοδο.

Η επικοινωνιακή πολιτική του Δικτύου είναι πολυεπίπεδη και ποικιλόμορφη. Αποσκοπεί στην προσέγγιση όσο το δυνατόν περισσότερων ομάδων στόχων και κατηγοριών κοινού. Ιδιαίτερη βάση δίνεται στις δυνατότητες των μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Παρέχεται ψηφιακό πληροφοριακό υλικό με τη θεματολογία των περιφερειακών μουσείων και τον τρόπο πρόσβασης με τη βοήθεια GPS. Ο επισκέπτης έχει τη δυνατότητα να αντλήσει και να αποθηκεύσει το υλικό αυτό σε smartphone ή σε tablet. Με τον τρόπο αυτό διευκολύνεται στις επιλογές και στη διαχείριση του χρόνου του, ενώ παράλληλα γίνεται πρέσβης και φορέας των μηνυμάτων του Δικτύου μέσω της διάχυσης της πληροφορίας από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης.

Από το 2012 λειτούργησε πιλοτικά στο Μουσείο της Ιεράς Μονής Παναγίας Τσαμπίκας, και πλέον και στα τρία μουσεία του Δικτύου που έχουν υλοποιηθεί, ο πρώτος ψηφιακός οδηγός μουσείου στον Ελληνικό χώρο για smartphone και tablet. Παράλληλα έχουν αναπτυχθεί μουσειοπαιδαγωγικά προγράμματα και δύο εκπαιδευτικά ψηφιακά παιχνίδια για μεγάλους και μικρούς επισκέπτες σχετικά με τη ναυτική παράδοση της Ρόδου και την αγιογραφική τέχνη.

Το τελευταίο διάστημα εκπονείται μία σημαντική έρευνα από την Ιερά Μητρόπολη Ρόδου με θέμα τον εντοπισμό και την καταγραφή, κατά το δυνατόν, του συνόλου των Ιερών Ναών και των μνημείων της Ορθόδοξης θρησκευτικής κληρονομιάς που βρίσκονται στο νησί της Ρόδου και είναι κατασκευασμένα πριν το 1930.

Η χρηματοδότηση γίνεται από την ΠΙΝΑΙ και αποσκοπεί όχι απλά στην καταγραφή των μνημείων αλλά και στην αξιολόγηση τους για να διαπιστώσουμε αν τηρούν μία σειρά από κριτήρια προκειμένου να είναι δυνατό να αξιοποιηθούν και να ενταχθούν σε δράσεις σχετικές με τον θεματικό τουρισμό.

Όλα αυτά όμως στα πλαίσια των οικονομικών δυνατοτήτων μας και των δυνατοτήτων των τοπικών προγραμμάτων χρηματοδότησης που έδωσαν την ευκαιρία να υλοποιήσουμε τις ώριμες σχετικές μελέτες.

Αν και, όπως θα διαπιστώσατε, έχουμε χαράξει ως Μητρόπολη μια σημαντική στρατηγική ανάπτυξης με βραχυπρόθεσμες, μέσοπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες δέσμες ενεργειών, εν τούτοις για να μπορέσουμε να πούμε ότι έχουμε βάλει την ανάπτυξη του θρησκευτικού τουρισμού σε μία σταθερή τροχιά, και ότι οι δράσεις μας αφήνουν ικανοποιημένους τους επισκέπτες, πολλά και μεθοδικά προετοιμασμένα πρέπει να γίνουν, όχι μεμονωμένα αλλά συντονισμένα, σε συνεργασία με την Ελληνική πολιτεία και τα αρμόδια υπουργεία.

Τα αποτελέσματα της προσπάθειας μας είναι σημαντικά και στοχεύουμε να τα κάνουμε και μετρήσιμα δημιουργώντας, εφόσον υλοποιηθούν και τα δύο επόμενα μουσεία μας με τα τοπικά τους δίκτυα, ένα παρατηρητήριο της ροής των επισκεπτών που πιστεύουμε να μας βοηθήσει να εξάγουμε ακόμα πιο χρήσιμα συμπεράσματα.

Στα χρόνια που έχουν περάσει έχουμε αντιμετωπίσει ποικίλα προβλήματα, προκλήσεις, ευκαιρίες και αποτυχίες στον τομέα κυρίως των χρηματοδοτήσεων που άλλοτε τα αντιμετωπίσαμε με ενθουσιασμό και άλλοτε με σκεπτικισμό και ποικίλους προβληματισμούς.

Όλες αυτές οι ενέργειες απαιτήσαν και απαιτούν χρόνο στον σχεδιασμό, ειδικές μελέτες, εγκρίσεις και σίγουρα έχουν ένα σημαντικό κόστος. Φυσικά το κόστος είναι πολλαπλάσια μικρότερο από το άμεσο όφελος της δημιουργίας ενός μουσείου, ενός πολιτιστικού κέντρου, ή ενός ξενώνα που το συνολικό του κόστος χρηματοδοτείται από κάποιο αναπτυξιακό πρόγραμμα. Ακόμα όμως μεγαλύτερο είναι το έμμεσο μακροπρόθεσμο όφελος στο βιοτικό επίπεδο των κατοίκων και στην τοπική οικονομία, αφού αποδεδειγμένα τέτοιες δράσεις λειτουργούν ως δομές στήριξης και ανάπτυξης συμπληρωματικών οικονομικών δραστηριοτήτων, κυρίως ήπιου χαρακτήρα, που οδηγούν στην αειφορία της οικονομίας.

Σημαντικό όμως και δυσβάσταχτο είναι και το κόστος διατήρησης και λειτουργίας, αφού κατά τα πρώτα χρόνια λειτουργίας δεν μπορούν αυτές οι δομές να παράγουν έσοδα.

Μάλιστα ένας τομέας προβληματισμού μας είναι αν στο επόμενο διάστημα, όπου δύο από τα μουσεία μας μπορούν πλέον να παράξουν έσοδα, θα μπορέσουν να έχουν μια κάποια κερδοφορία, ώστε να καλύπτονται τα λειτουργικά έξοδα και να μπορούμε να χρηματοδοτήσουμε δράσεις συντήρησης μικρών και άγνωστων στο ευρύ κοινό μνημείων, που μέρα με την μέρα καταδικάζονται στην απαξίωση και κινδυνεύουν από διάφορους καταστροφικούς παράγοντες.

Ποικίλοι οι προβληματισμοί και κίνδυνοι αλλά και ποικίλες ευκαιρίες, ακόμα και υπαγορεύσεις, που αποτελούν μονόδρομο για την εξεύρεση πόρων για τη βιωσιμότητα και τη διατήρηση των μνημείων μας.

Επιγραμματικά αναφέρουμε προβληματισμούς και προβλήματα που αφορούν πρακτικά, άλλα και ιδεολογικού περιεχομένου προβλήματα:

- Προβλήματα που δημιουργούνται από την υπερεπισκεψιμότητα κάποιων μνημείων που βρίσκονται σε σημαντικούς τουριστικούς προορισμούς με αναπόφευκτες τις μικροφθορές που δημιουργούνται στις υποδομές αλλά και στα ίδια τα μνημεία. Οχλαγωγία και απώλεια της κατανυκτικότητας που έχει ένας ορθόδοξος ναός. Αυξημένες ανάγκες φύλαξης που συνεπάγονται μεγάλο κόστος λειτουργίας ιδιαίτερα υπολογίσιμο όταν δεν παράγονται έσοδα.
- Αντιδράσεις εξ αιτίας της προσβολής της πρόσφατης βιοματικής μνήμης των κατοίκων λόγω της αλλαγής χρήσης ή προσβασιμότητας στα μνημεία ή τα προσκυνήματα. Τα προβλήματα αυτά παρουσιάζονται κυρίως στο πρώτο διάστημα αμέσως μετά τις αλλαγές και αρκετά γρήγορα κάμπτονται.
- Κίνδυνοι αλλοίωσης του χαρακτήρα των μνημείων όταν οι παρεμβάσεις καθολικής προσβασιμότητας ή εγκατάστασης απαραίτητου εξοπλισμού, είναι άστοχες και προσβάλλουν τον χώρο και τους επισκέπτες. Για τον σκοπό αυτό όλες οι απαραίτητες παρεμβάσεις πρέπει να προκύπτουν μετά από μελέτη, να προτείνονται αντιστρεπτές λύσεις αμελητέου χαρακτήρα και κατά το δυνατόν αόρατες στον επισκέπτη.
- Προβληματισμοί που δημιουργούνται από τοπικιστικές αντιδράσεις «...γιατί εκεί και όχι εδώ ...», «... πιο σημαντικά είναι τα μνημεία της άλλης περιοχής;» κλπ.
- Έλλειψη πόρων για τη χρηματοδότηση νέων δράσεων αλλά και αντιδράσεις για τις τυχόν χρηματοδοτήσεις των έργων από αναπτυξιακά προγράμματα «...γιατί η εκκλησία και όχι η ιδιωτική πρωτοβουλία;», «... η εκκλησία έχει λεφτά ...γιατί τα δίνουν εκεί και όχι στους φτωχούς; » Στείρες απόψεις, που όμως υπάρχουν.

- Επίσης έχουμε πρακτικής φύσης προβλήματα που αφορούν στην ασφάλεια του χώρου , των κειμηλίων αλλά και των επισκεπτών, τις ενεργειακές απαιτήσεις στα μνημεία , τη διέλευση των απαραίτητων ηλεκτρομηχανολογικών εγκαταστάσεων, κλπ.

Παρόλα τα προβλήματα και τους προβληματισμούς οι προοπτικές που πηγάζουν από την ανάπτυξη του θρησκευτικού τουρισμού είναι σημαντικές. Είναι στη γειτονιά μας και αποτελεί πρόκληση των καιρών μας να μπορέσουμε να έχουμε μια υγιή προβολή του εκκλησιαστικού πλούτου και της λατρευτικής ζωής μας, με τρόπο που θα διατηρεί τον θρησκευτικό χαρακτήρα και παράλληλα θα μπορεί να εξασφαλίσει πόρους για τη συντήρηση των κειμηλίων και των μικρών ή μεγάλων μνημείων, που λόγω της οικονομικής κρίσης έχουν παραδοθεί στη φθορά του χρόνου.

- Σημαντική λεπτομέρεια αποτελεί το γεγονός ότι ενεργοποιούνται υγιείς δυνάμεις της κοινωνίας και οι κάτοικοι συνήθως νοιώθουν υπερήφανοι πλέον για τον λαϊκό πολιτισμό και τα μνημεία τους, νοιώθουν ξανά τον χώρο και τα κειμήλια δικά τους, διασφαλίζοντας μακροπρόθεσμα τη διατήρηση της ιστορικής και πολιτιστικής μνήμης και κληρονομιάς τους.
- Η εξασφάλιση της επισκεψιμότητας σε ένα μνημείο ελαχιστοποιεί τον κίνδυνο μεγάλων φθορών και κλοπών διότι τα αντικείμενα που έχουν καταγραφεί εντοπίζονται εύκολα από τις διεθνείς διωκτικές αρχές και είναι εξαιρετικά δύσκολο να πωληθούν .
- Σημαντικές επίσης προοπτικές για την ανάπτυξη του θρησκευτικού τουρισμού δίνει η συνεχώς αυξανόμενη ροή επισκεπτών από ομόδοξες χώρες.
- Ενθαρρυντική επίσης είναι η αύξηση του αριθμού προγραμμάτων που χρηματοδοτούν δράσεις γενικότερης ανάπτυξης του θεματικού τουρισμού αλλά και αντίστοιχων που στοχεύουν στον πολιτισμό
- Ένας άλλος τομέας που δίνει πλέον σημαντικά χαμηλού κόστους, αλλά υψηλού επιπέδου, δυνατότητες για τη διαφήμιση ή καλύτερα την διάχυση πληροφοριών σχετικά με τα προσκυνήματα, τα πανηγύρια και γενικότερα τον θρησκευτικό πολιτισμό μας είναι το διαδίκτυο και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης .

Φθάνοντας προς το τέλος της εισήγησης, πρέπει να τονιστεί ξανά ότι αρκετά πράγματα έχουν γίνει και είναι σχεδόν στο σύνολο τους προς την σωστή κατεύθυνση. Κάποιες από τις δράσεις μας έχουν παρουσιαστεί ως καλές πρακτικές σε διάφορα συνέδρια και προγράμματα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σε Ελληνικό και Ευρωπαϊκό επίπεδο. Αντίστοιχες καλές πρακτικές σίγουρα έχουν πραγματοποιηθεί και από άλλες Μητροπόλεις.

Η σύσταση και λειτουργία των κοινών Επιτροπών Θρησκευτικού - Προσκυνηματικού Τουρισμού του Υπουργείου Τουρισμού με τις Μητροπόλεις της Ελλάδος είναι ένα ακόμα πολύ ενθαρρυντικό βήμα. Ελπίζουμε και προσδοκούμε σε βάθος χρόνου όλες αυτές οι δράσεις και οι συνέργειες να αξιολογηθούν και να οδηγήσουν σε ένα συνολικό, σε πανελλήνιο επίπεδο, στρατηγικό σχέδιο ανάπτυξης του θρησκευτικού τουρισμού και συντήρησης τουλάχιστον των σημαντικών μνημείων που αποτελούν πόλους έλξης επισκεπτών. Πιστεύουμε ότι είναι απαραίτητη η δημιουργία ενός αναπτυξιακού προγράμματος αποκλειστικά για τον θρησκευτικό τουρισμό, με στοχευμένα τομεακά υποπρογράμματα και αυτόνομο προϋπολογισμό, διότι οι δράσεις των Μητροπόλεων χωρίς την ουσιαστική οικονομική στήριξη της πολιτείας θα είναι απλά φωτεινά μεμονωμένα παραδείγματα.

Θεωρούμε ως ευκαιρία αλλά και επιβεβλημένη την πολυεπίπεδη συνεργασία ανάμεσα στις Μητροπόλεις μας, τους εμπλεκόμενους φορείς, την εκπαιδευτική κοινότητα, ακόμα και με τον ιδιωτικό τομέα, προκειμένου να οικοδομηθούν προοδευτικά και σταθερά σχέσεις εμπιστοσύνης και αλληλοβοήθειας, ώστε να δούμε στο άμεσο μέλλον τους καρπούς των κόπων μας και τις αγωνίες όλων μας να έχουν ουσιαστικά αποτελέσματα. Τα αποτελέσματα όμως αυτά οφείλουμε να τα αξιολογήσουμε, να τα μοιραστούμε και, γιατί όχι, να επανασχεδιάσουμε τις δράσεις μας και να επαναπροσδιορίσουμε τους στόχους μας. Άλλωστε η Εκκλησία ως θεσμός, τα προσκυνήματα, τα κειμήλια και η θρησκευτική μας παράδοση είναι κάτι που υπερβαίνει τα πρόσωπα, και τον χρόνο. Ανανεώνεται και ανήκει σε όλους αλλά και υποδέχεται τους πάντες, ανεξαρτήτως φύλου, θρησκεύματος, πεποιθήσεων και καταγωγής.